

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.12.61](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.12.61)

УДК 330:338.49

*М. О. Дергалюк,
к. е. н., старший викладач кафедри економіки та підприємництва,
Національний технічний університет України «КПІ імені Ігоря Сікорського»
ORCID: 0000-0002-9244-1625*

ПРОБЛЕМИ НА ШЛЯХУ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

*М. О. Derhaliuk
Ph.D., Senior Lecturer in Economics and Entrepreneurship
National Technical University of Ukraine Igor Sikorsky KPI*

PROBLEMS ON THE ACTIVIZATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES OF ENTERPRISES IN UKRAINE

У статті виокремлено системні проблеми на шляху активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні. В результаті дослідження виокремлено зовнішні чинники, які негативно впливають на розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств відносяться: геополітичні, законодавчо-нормативні, регуляторні, інфраструктурі та фінансово-економічні. А також виокремлено внутрішні чинників, що лежать в площині діяльності самих підприємств, до яких віднесено: техніко-технологічні, фінансові, управління та кадрове забезпечення. Доведено, що зовнішні та внутрішні чинники проблем мають негативний прояв на активізацію зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств. Для проведення зовнішньоекономічної діяльності підприємств запропоновано заходи щодо її активізації, що спрямовані на удосконалення управління зовнішньоекономічною діяльністю на підприємствах. Обґрунтовано, удосконалення управління зовнішньоекономічної діяльності на вітчизняних підприємствах за рахунок формування механізму управління зовнішньоекономічної діяльності.

The article identifies systemic problems on the way of activation of foreign economic activity of enterprises in Ukraine. It is established that the foreign economic activity of any enterprise depends on a set of factors that generally shape the economic interaction of business entities. External economic activity is influenced by global processes of social development, which cause high level of competition in world markets, barriers to entry into the markets of developed countries, as well as the formed division of spheres, zones of influence, specialization of leading world companies. The study identified external factors that negatively affect the development of foreign economic activity of enterprises include: geopolitical, legislative and regulatory, regulatory, infrastructure and financial and economic. Also, the internal factors that lie in the plane of activity of the enterprises to which they are related are distinguished: technical, technological, financial, management and personnel. It is proved that external and internal factors of problems have a negative manifestation on activation of foreign economic activity of domestic enterprises. For carrying out foreign economic activity of enterprises the measures on its activation are offered, aimed at improvement of

management of foreign economic activity at enterprises, namely: creation of favorable conditions for increasing the capacity of enterprises in the direction of production for foreign market; modernization of production; introduction of innovative technologies and processes, development of scientific and technical potential of enterprises; to involve highly qualified specialists in the management of the enterprises. It is substantiated that improvement of the management of foreign economic activity at domestic enterprises is possible through the introduction of a strategic approach to conducting market research, strategic formation of management structure, information and analytical support for making management decisions regarding foreign economic activity. This is possible due to the formation of a mechanism for managing foreign economic activity.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність; підприємства; перешкоди; зовнішні чинники; внутрішні чинники; активізація зовнішньоекономічної діяльності.

Keywords: foreign economic activity; enterprises; obstacles; external factors; internal factors; activation of foreign economic activity.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток національних господарств в глобалізаційних умовах зумовлює актуальність активізації зовнішньоекономічної діяльності своєї суб'єктів. Для України в умовах інтеграційних процесів, орієнтації виробництва високоякісної та конкурентоспроможної продукції аспекти активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств вимагають особливої уваги, у тому числі у контексті визначення їх перешкод, що лежать у площині зовнішнього та внутрішнього середовища розвитку підприємств. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств повинна відповідати інтересам національної економіки та вимогам щодо її безпеки, загальноприйнятим у світовій практиці нормам та тенденціям. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств виступає не тільки важелем підвищення економічної діяльності підприємств, а й важелем забезпечення інтересів між учасниками зовнішньоекономічної діяльності відповідно договорів та угод з обох сторін. Але, на сьогоднішній день гальмом зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств виступають системні перешкоди, що є актуальними для всіх підприємств різних сфер виробництва. Їх подоланню сприятиме їх систематизація та розроблення загальних напрямів подолання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Необхідно зазначити, що проблеми зовнішньоекономічної діяльності підприємств досліджуються давно, що зумовлено актуальністю даного аспекту, як для суб'єктів підприємницької діяльності так і держави в цілому. Серед науковців, що присвятили свої роботи питанням активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств слід відзначити: В. Білого, А. Бреgedу, О. Гребельника В. Губенка,, М. Дідківського, П. Кредисова, О. Кузьміна, А. Лозенко, О. Мельника, Б. Одягайло, Л. Письмаченко, А. Погребняк, С. Тульчинську, В. Щербак, А. Яковлева та інших.

Проте, виокремлення чинників, що гальмують зовнішньоекономічну діяльність вітчизняних підприємств в сучасних інтеграційних умовах висвітлені не достатньо та вимагають подальших досліджень для розроблення пропозицій щодо активізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств.

Метою статті є визначення чинників перешкод розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні. Для досягнення поставленої мети було:

- визначено зовнішні та внутрішні чинники, що виступають загальними проблемами розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств;
- окреслено напрями подолання внутрішніх чинників перешкод зовнішньоекономічної діяльності на підприємствах;
- запропоновано напрями активізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств.

Вклад основного матеріалу дослідження. У Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначається, що «зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами» [4, ст. 1].

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні здійснюється за допомогою: законодавчих засад регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні, актів тарифного і нетарифного регулювання операцій діяльності суб'єктів господарювання в Україні; заходів оперативного регулювання, що включають механізми валютного, фінансового та кредитного регулювання; угод укладених між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності відповідно до нормативних законодавчих актів України [1, с. 25; 5, с. 30].

Зовнішньоекономічна діяльність будь-якого підприємства залежить від сукупності факторів, що в цілому формують економічну взаємодію господарюючих суб'єктів. Так, безумовно на зовнішньоекономічну діяльність впливають глобальні процеси суспільного розвитку, фінансово-економічні кризи, інституціональні та політичні чинники тощо. Глобальні умови розвитку національних економік зумовлюють високий рівень конкуренції на світових ринках, бар'єри виходу на ринки розвинених країн, а також сформований розподіл сфер, зон впливу, спеціалізацію провідних світових компаній та ін.

Однією з проблем з якою стикаються підприємства – це недостатність фінансових ресурсів для

розвитку підприємств. Для вітчизняних підприємств також особливістю виступає низький рівень інвестиційної привабливості та несприятливий інвестиційний клімат для залучення інвестиційних ресурсів. Це обмежує можливості оновлення основних засобів, інноваційного розвитку підприємств, впровадження нових технологій, що знижує конкурентоспроможність продукції на зовнішніх ринках.

Також до проблем розвитку підприємств виступає нестабільна політична ситуація, високий рівень корупції, недовіра до органів влади, інфляційні процеси, коливання валютного курсу, нестабільність та недосконалість законодавства, у тому числі у митній та зовнішньоекономічній діяльності.

До чинників, які негативно впливають на розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств відносяться [2, с. 58; 3, с. 257; 6, с. 12; 7]:

- геополітичні (обумовлено географічними межами ринків та бар'єрами виходу на зовнішні, перетин кордонів утруднює пересування товарів, збільшує витрати виробників, збільшує ціну продукції, обмежує термін її реалізації);

- законодавчо-нормативні (незважаючи на імплементацію норм міжнародного законодавства, законодавча база України у сфері зовнішньоекономічної діяльності залишається недосконалою);

- регуляторні (обумовлено тривалими процедурами реєстрації суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, недостатня обґрунтованість та прозорість адміністративних заходів щодо нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств);

- інфраструктурі (недосконалість митного обслуговування та митних процедур, фінансових розрахунків, надання консалтингового, інформаційного забезпечення);

- фінансово-економічні (відсутність належного фінансового, ресурсного, інвестиційного забезпечення підприємств, технологічне відставання від розвинених країн світу, що зумовлює низьку якість та конкурентоспроможність продукції).

Як вже відзначалось, на зовнішньоекономічну діяльність підприємства окрім зовнішніх впливають фактори, що лежать в площині діяльності самих підприємств. До таких внутрішніх чинників слід віднести:

- техніко-технологічні (більшість підприємств мають високий ступень зносу основних засобів, використання застарілого обладнання та технологій не дає можливість швидко реагувати на запити споживачів на зовнішніх ринках, обмежує можливості оновлення асортименту продукції, підвищенню його якості);

- фінансові (обмеженість фінансових та інвестиційних ресурсів не дає можливість швидко реагувати на коливання кон'юнктури зовнішньоекономічних ринків, низька ефективність експортних операцій внаслідок високих витрат на виробництво зменшує показники рентабельності та прибутковості зовнішньоекономічної діяльності, підприємствам не вистачає обігових коштів за складного механізму залучення зовнішніх джерел фінансування);

- управління (недостатньо уваги при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності на підприємствах приділяється процесу управління зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Суттєва проблема управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства – низька ефективність менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств через відсутність стратегічних та маркетингових підходів управління);

- кадрове забезпечення (недостатність уваги щодо підбору персоналу та його мотивації. Персонал підприємства вважається основною рушійною силою розвитку підприємства в цілому та зовнішньоекономічної діяльності зокрема. Недостатність досвіду працівників у просуванні продукції на зовнішніх ринках, що не дає можливість визначити та сфокусувати увагу на певних конкурентних перевагах продукції для виходу на зовнішньоекономічні ринки).

Окреслені проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств дає можливість заключити, що існують проблеми у зовнішнього характеру, а також внутрішнього, що лежать у площині управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. Це, у свою чергу, дає можливість визначити напрями їх подолання для забезпечення підвищення ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства.

Отже проведене дослідження зовнішніх проблем розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств та проблем, що безпосередньо лежать у площині діяльності підприємств дають можливість дійти висновку, що удосконалення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств в Україні повинно бути спрямовано на:

- створення сприятливих умов для нарощування потенціалу підприємств у напрямі випуску продукції для зовнішнього ринку;

- модернізацію виробництва (незважаючи на те, що за останні роки в Україні в цілому по підприємствам відбулися суттєві зміни щодо оновлення основних засобів та підвищення енергоефективності їх діяльності процес оновлення виробничих потужностей та процесу його управління постійно необхідно тримати на контролі та необхідно модернізувати відповідно до інноваційних викликів розвитку);

- впровадження інноваційних технологій та процесів, розвивати науково-технічний потенціал підприємств, впроваджувати нові ресурсозберігаючі технології;

- залучати до управління на підприємствах висококваліфікованих спеціалістів, що мають досвід управління у просуванні продукції вітчизняних підприємств на зовнішні ринки та досвід в управлінні зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Також залучати до управління молодих спеціалістів, що мають креативні ідеї щодо виходу на зовнішньоекономічні ринки та просування продукції вітчизняних виробників.

Удосконалення управління зовнішньоекономічної діяльності на вітчизняних підприємствах можливо за допомогою впровадження стратегічного підходу до проведення маркетингових досліджень, стратегічного формування структури управління, інформаційного та аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень щодо зовнішньоекономічної діяльності.

Це можливо за рахунок формування механізму управління зовнішньоекономічної діяльності. Механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю представляє собою сукупність економічних форм, методів та інструментарію стимулювання, активізації, координації зовнішньоекономічної діяльності підприємства відповідно до цілей та завдань підприємства. Механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю повинен системно відображатися у стратегії розвитку підприємства та його зовнішньоекономічної діяльності.

Інструменти механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю повинні бути спрямовані на збільшення експорту продукції внаслідок підвищення її конкурентоспроможності, налагодження більш тісних контактів із закордонними партнерами.

Висновки. Отже, в результаті проведеного дослідження було виокремлено зовнішні та внутрішні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні. До чинників, які негативно впливають на розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств відносяться: геополітичні, законодавчо-нормативні, регуляторні, інфраструктурні та фінансово-економічні. Окрім зовнішніх впливають чинників, що можуть негативно впливати на зовнішньоекономічну діяльність підприємств також виокремлено внутрішні чинників, що лежать в площині діяльності самих підприємств, до яких віднесено: техніко-технологічні, фінансові, управління та кадрове забезпечення. Зовнішні та внутрішні чинники проблем мають негативний прояв на активізацію зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств. Для проведення зовнішньоекономічної діяльності підприємств запропоновано заходи щодо її активізації, що спрямовані на удосконалення управління зовнішньоекономічною діяльністю на підприємствах, а саме: створення сприятливих умов для нарощування потенціалу підприємств у напрямі випуску продукції для зовнішнього ринку; модернізацію виробництва; впровадження інноваційних технологій та процесів, розвивати науково-технічний потенціал підприємств; залучати до управління на підприємствах висококваліфікованих спеціалістів.

Подальших досліджень вимагає розроблення механізму управління зовнішньоекономічної діяльності на підприємствах для збільшення експорту конкурентоспроможної продукції, налагодження більш тісних контактів із закордонними партнерами тощо.

Список використаних джерел.

1. Вівчар О. І. Основні аспекти підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств / О. І. Вівчар // Галицький економічний вісник. – 2015. – № 2. – С. 24-30.
2. Гавловська Н. І. Економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств: оцінювання, моделювання, механізм забезпечення: монографія / Н. І. Гавловська. – Хмельницький, 2016. – 480 с.
3. Економіка підприємства: Навчальний посібник / За заг. ред. П. В. Круша, В. І. Подвігіної, Б. М. Сердюка. – 2-ге вид. – К.: Ельга-Н, КНТ, 2009. – 780 с.
4. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 960-ХІІ від 16.04.91 р., ВВР, 1991, № 29, ст. 378.
5. Тульчинська С. О. Напрями активізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств / С. О. Тульчинська, С. О. Кириченко, В. П. Дубенець / Агросвіт. – № 6. – 2018. – С. 28-31.
6. Тульчинська С. О. Перешкоди розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств України / С. О. Тульчинська, С. О. Кириченко, А. В. Бут // Інвестиції практика та досвід. – № 7. – 2018. – С. 11-14.
7. Хоменко Т. Ю. Особливості управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства / Т. Ю. Хоменко, А. Ю. Погребняк // Актуальні проблеми економіки та управління : збірник наукових праць молодих вчених. [Електронний ресурс]. – 2017. – Вип. 11 Режим доступу: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/22597>

References.

1. Vivchar, O.I. (2015), "The main aspects of improving the efficiency of foreign economic activity of enterprises", *Halyts'kyj ekonomichnyj visnyk*, vol. 2, pp. 24-30.
2. Havlovs'ka, N.I. (2016), *Ekonomichna bezpeka zovnishn'oekonomichnoi diial'nosti promyslovykh pidprijemstv: otsiniuvannia, modeliuwannia, mekhanizm zabezpechennia* [Economic security of foreign economic activity of industrial enterprises: evaluation, modeling, mechanism of provision], Khmel'nyts'kyj, Ukraine.
3. Krush, P. V., Podvihinoi, V. I., Serdiuk B. M. (2009), *Ekonomika pidprijemstva* [Economics of the enterprise], El'ha-N, Kyiv, Ukraine.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On Foreign Economic Activity", vol. 29.
5. Tul'chyns'ka, S.O., Kyrychenko, S.O. and Dubenets', V.P. (2018), "Directions of intensification of foreign economic activity of domestic enterprises", *Ahrosvit*, vol. 6, pp. 28-31.
6. Tul'chyns'ka, S.O., Kyrychenko, S.O. And But, A.V. (2018), "Obstacles to the development of foreign economic activity of Ukrainian enterprises", *Investytsii praktyka ta dosvid*, vol. 7, pp. 11-14.
7. Khomenko, T.Yu. and Pohrebniak, A.Yu. (2017), "Features of management of foreign economic activity of the enterprise", *Aktual'ni problemy ekonomiky ta upravlinnia : zbirnyk naukovykh prats' molodykh vchenykh*, [Online], vol. 11, available at: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/22597> (Accessed 4 Oct. 2019).